

“ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ...”
ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΣΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ: ΕΝΑ
ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Κατερίνα Σαραφίδου

Η μακράιωνη ιστορία του παραμυθιού, η ευρεία διάδοση του σε κάθε γωνιά της γης κι η γοητεία που ασκεί, δικαιολογούν το πολύπλευρο ενδιαφέρον για το παραμύθι, πολλών διαφορετικών επιστημών και επιστημόνων. Σήμερα παρατηρείται διεθνώς, αλλά και στην Ελλάδα, ανανέωση του ενδιαφέροντος για την προφορική λαϊκή αφήγηση. Το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία και πολιτισμό προβλέπεται από το ΔΕΠΠΣ. Οι εκπαιδευτικοί της προσχολικής ηλικίας μπορούν να ενισχύσουν την ενασχόληση, του μικρού παιδιού, που δε γνωρίζει ακόμα να διαβάζει, με το λαϊκό παραμύθι, να του καλλιεργήσουν το ενδιαφέρον γι' αυτό και να το αξιοποιήσουν εκπαιδευτικά. Έχοντας υπόψη τα παραπάνω καταθέτουμε μία διδακτική πρόταση που στηρίζεται στις αρχές και κατακλείδες γνωστών νεοελληνικών παραμυθιών. Οι τυπικές αυτές φράσεις, ιδιαίτερα αγαπητές στα παιδιά, είτε ως εναρκτήριες είτε ως καταληκτικές, αποτελούν βασικά λειτουργικά και υφολογικά στοιχεία της νεοελληνικής λαϊκής αφήγησης και παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία διαφοροποιήσεων.

Η αφήγηση λαϊκών παραμυθιών πέρα από απόλαυση, πλούσιες και δυνατές συγκινήσεις, προσφέρεται στα πλαίσια των νέων διδακτικών πρακτικών για διαθεματικές και ομαδοσυνεργατικές προσεγγίσεις, δίνει το έναυσμα για τη διδασκαλία πολλών γνωστικών αντικειμένων, την ανάπτυξη *project*, τη δυνατότητα για δραστηριότητες εγγραμματισμού, με δημιουργικές και καλλιτεχνικές επεκτάσεις και συνδέσεις.

“RED CREWEL CORDED...” (“ΚΟΚΚΙΝΙ ΚΛΟΣΤΙ ΔΕΜΕΝΙ...”)
THE BEGINNING AND THE END IN THE MODERN GREEK FAIRYTALES: A TOOL
FOR TEACHING PRACTICE

The long and lasting history of fairytales, its wide dissemination in every corner of our planet and the charm that it exerts, justify the multilateral interest for fairytales by many different sciences and scientists. These days in many countries in the world, as well as in Greece, a renewal of interest for oral folk narration is observed. The incorporation of school to the local community and civilization is foreseen by the Greek program of studies (DEPPS). The teachers of pre-school age can reinforce the avocation of toddler that is not aware of reading, with the folk fairytale, to cultivate the interest for it and to develop it pedagogically. Having in mind all these we deposit a teaching proposition that is based on the beginnings and the ends of well-known Modern Greek fairytales. These formal sentences, especially loved by children, either as inaugural or as final, are basic functional and stylistic elements of Modern Greek folk narration that present a great variety of differentiations.

The narration of folk fairytales, except from pleasure and rich and strong thrill, is offered within the frame of new teaching practices for cross-thematic and group-co operational approaches and gives the spark for the teaching of many cognitive areas, the development “project”, the possibility for literal activities with creative and artistic expansions and connections.

“ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ...”

ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΣΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΪΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ: ΕΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Το λαϊκό παραμύθι, αναπόσπαστο μέρος της προφορικής παράδοσης, είναι ένα είδος του έντεχνου λόγου πολύ αγαπητό στα παιδιά. Η μακραίωνη ιστορία του, η ευρεία διάδοση, η μεγάλη απήχηση σε κάθε γωνιά της γης κι η γοητεία που ασκεί έως σήμερα δικαιολογούν το πολύπλευρο ενδιαφέρον για το παραμύθι ¹. Είναι από τα ελάχιστα είδη της τέχνης του λόγου που γνώρισε την εύνοια πολλών και διαφορετικών επιστημών και επιστημόνων. Είναι «λόγος πατροπαράδοτος, προφορική αφήγηση που άνθησε και διαδόθηκε σ’ όλο τον κόσμο, αφομοιώθηκε από τη συλλογική μνήμη διαπλάθοντάς την, χωρίς να έχει περάσει από το χώρο της γραπτής λογοτεχνίας», -είναι- «ψυχαγωγία, εκτόνωση των παιδιών, λαϊκή σοφία, φαντασία...»². Σήμερα παρατηρείται διεθνώς, αλλά και στη Ελλάδα- ανανέωση του ενδιαφέροντος για το παραμύθι. Στις Η.Π.Α. και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, έχουν αναδειχθεί σύγχρονοι παραμυθάδες που αφηγούνται παραμύθια σε ακροατήριο ενηλίκων, ιδρύονται φεστιβάλ παραμυθιού, κι εργαστήρια στα οποία διδάσκεται η τέχνη της αφήγησης. Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι πια δεδομένη χάρη στις τελευταίες μελέτες της ψυχολογίας. Στα Παιδαγωγικά Τμήματα εισάγεται η λαογραφία κι η διδασκαλία του λαϊκού παραμυθιού. Στην ελληνική εκπαίδευση το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία και πολιτισμό προβλέπεται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ ³.

Σχετικά με το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι ο Μερακλής διατυπώνει την άποψη ότι «είναι μια πάρα πολύ σοβαρή υπόθεση, τη σοβαρότητα της οποίας εντούτοις πολύ λίγοι, ακόμα και τώρα, έχουν αντιληφθεί. Σοβαρή υπόθεση από την άποψη της παράδοσης, της επιστήμης, της τέχνης, της ζωής»⁴.

Η τάξη του νηπιαγωγείου είναι ένας χώρος όπου μεθοδευμένα και συστηματικά, στο πλαίσιο των γενικότερων παιδευτικών στόχων, μπορεί να αρχίσει το ταξίδι του παιδιού στο δάσος των λαϊκών αφηγήσεων. Ενώ ο εκπαιδευτικός της προσχολικής ηλικίας αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες, που συντελεί στην προσέγγιση και στην ενίσχυση της ενασχόλησής του μικρού παιδιού που δε γνωρίζει ακόμα να διαβάζει, με το λαϊκό παραμύθι. Μπορεί να του καλλιεργήσει το ενδιαφέρον γι’ αυτό το είδος του λαϊκού πολιτισμού και να το αξιοποιήσει εκπαιδευτικά, αφού πρώτα εξοικειωθεί ο ίδιος, ώστε να αισθάνεται την απαραίτητη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση, να υποστηρίξει τις εκάστοτε επιλογές του.

Έχει ειπωθεί ότι η συμβολή του νηπιαγωγείου στην επιβίωση του λαϊκού παραμυθιού και στη δημιουργία νέων παραμυθιάδων⁵ είναι μεγάλη, αλλά και έρευνες έχουν δείξει ότι το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι είναι ο μεγάλος απών από τις βιβλιοθήκες των νηπιαγωγείων – σχολείων.⁶

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω καταθέτουμε μία διδακτική πρόταση που στηρίζεται στις αρχές και κατακλείδες γνωστών νεοελληνικών παραμυθιών, υποστηρίζοντας ότι το

¹ Το παραμύθι, όπως παρατηρεί ο J. George διαθέτει μια δύναμη που διαρκεί, *Η δύναμη των παραμυθιών*, Καστανιώτης, Αθήνα 1996 (1981), σ. 23.

² Αγγελοπούλου, Α., *Ελληνικά Παραμύθια Α΄. Οι Παραμυθοκόρες*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1991, εισαγωγή σ. 15-6.

³ Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μάρτιος 2003, τ. β΄, ΦΕΚ 303.

⁴ Μερακλής, Μ., Γ., αφιέρωμα, Διαβάζω, τεχ. 130, σ.6.

⁵ Αυδίκος Ευ., *Το λαϊκό Παραμύθι*, Οδυσσέας, Αθήνα 1997, σ. 24.

⁶ Είναι σημαντική η υπεροχή των σύγχρονων και των κλασικών παραμυθιών έναντι του νεοελληνικού λαϊκού παραμυθιού στα ράφια των σχολικών βιβλιοθηκών, Αυδίκος Ευ., *Μια φορά κι έναν καιρό...Αλλά μπορεί να γίνει και τώρα Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθιάδων*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σ. 13.

νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι αποτελεί ένα από τα πιο πρόσφορα πεδία εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας. Η αφήγηση λαϊκών παραμυθιών πέρα από απόλαυση, πλούσιες και δυνατές συγκινήσεις, προσφέρεται στα πλαίσια των νέων διδακτικών πρακτικών για διαθεματικές και ομαδοσυνεργατικές προσεγγίσεις, δίνει το έναυσμα για τη διδασκαλία πολλών γνωστικών αντικειμένων, την ανάπτυξη project, τη δυνατότητα για δραστηριότητες εγγραμμatisμού, με δημιουργικές και καλλιτεχνικές επεκτάσεις και συνδέσεις.

Ο Ροντάρι, πρώτος ξεκίνησε την ιδέα του «Πώς καταφέρνεις να επινοείς ιστορίες»⁷, όπως μας περιγράφει ο ίδιος στη *Γραμματική της Φαντασίας*.

Ο Αυδίκος υποστηρίζει ότι το παραμύθι αποτελεί, ίσως το καταλληλότερο είδος για μια εναλλακτική μορφή ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, η οποία θα δίνει την έμφαση στην καλλιέργεια της φαντασίας και της γλωσσικής έκφρασης και θα σπάει τον μονόπλευρα ορθολογιστικό προσανατολισμό της μαθησιακής διδασκαλίας, ενώ παράλληλα θα εγκαθιστά «στέρεους διαύλους επικοινωνίας με τη διεθνή πολιτισμική κληρονομιά» και προτείνει την επαναδραστηριοποίηση του λαϊκού παραμυθιού στη σχολική τάξη.⁸

Το παραμύθι, είναι κάτι οικείο. Όλοι μας γοητευτήκαμε και βυθιστήκαμε κάποτε στο μαγικό του κόσμο. Υπήρξαμε αναγνώστες, αφηγητές και δημιουργοί παραμυθιών, ως παιδιά, ως γονείς, ως δάσκαλοι. Με μεγάλη λοιπόν ευκολία θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε ένα παραμύθι αρκεί και μόνο να προσθέταμε τη «μαγική» απογειωτική φράση «Μια φορά και έναν καιρό...

Μελετώντας κανείς την παράδοση των ελληνικών λαϊκών παραμυθιών βρίσκεται μπροστά σε μια ασυνήθιστα μεγάλη ποικιλία ενάρξεων και ακόμη πιο μεγάλη κατακλείδων (προλογίσματα, περιπαίγματα, χαριεντίσματα του αφηγητή με το ακροατήριο, παράλογα και ευτράπελα). Οι τυπικές αυτές φράσεις αποτελούν βασικά λειτουργικά και υφολογικά στοιχεία της νεοελληνικής λαϊκής αφήγησης. Ο Dawkins,⁹ τονίζει τη σημασία των τυπικών φράσεων που χρησιμοποιούνται στα παραμύθια είτε ως εναρκτήριες είτε ως καταληκτικές στην τεχνική και το ύφος του ελληνικού παραμυθιού. Θεωρεί ότι τα τυπικά αυτά στοιχεία δεν προσδίδουν μόνο ένα χαρακτηριστικό ύφος στα παραμύθια, αλλά αποτελούν αναγκαίο και λειτουργικό υλικό και σε άλλα επίπεδα, ανοίγουν δηλαδή και κλείνουν το χρόνο του μύθου και λειτουργούν ως «δείχτες της παραμυθικής διήγησης» και άλλοτε ως στοιχεία ύφους βρίσκονται μεταξύ λογικής και άλογης έκφρασης, μεταξύ ευτράπελου και μη ευτράπελου λόγου.

Μεθοδολογία. Η πρόταση μας αρχικά αφιερώνεται στην ανάγνωση-αφήγηση¹⁰ λαϊκών παραμυθιών με στόχο να έρθουν σε επαφή τα νήπια με το λαϊκό παραμύθι και να εξοικειωθούν με το ξεχασμένο αυτό λαϊκό αφηγηματικό μας υλικό και τη δομή του.

⁷ Ροντάρι, Τζ., *Η Γραμματική της Φαντασίας, Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, Μεταίχμιο, 2001 (1993), σ. 15.

⁸ Αυδίκος Ευ., 1999, όπως παραπάνω και Αυδίκος Ευ., *Παγκοσμιοποίηση και λαϊκός πολιτισμός στον 21^ο αιώνα στο Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ. Γ. Μερακλή*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Αθήνα, σ. 111-123.

⁹ Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*, εισαγωγή και επιλογή κειμένων Χατζητάκη – Καψωμένου Χρ., φιλολογική έκδοση κειμένων, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 151-162.

¹⁰ Θα δανειστούμε το όρο «αναγνωστική αφήγηση», του Ζαν γιατί ανταποκρίνεται πλήρως στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάστηκαν τα παραμύθια, εννοώντας έναν είδος ανάγνωσης με αφηγηματικό τρόπο, βλ. Ζ. Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, μτφρ. Μ. Τζαφεροπούλου, Καστανιώτης, Αθήνα 1996 (1981).300-301.

Ακολουθεί η σκόπιμη αποδόμηση¹¹ του λαϊκού λόγου στις τυπικές φράσεις, αλλά και τα ποιοτικά του χαρακτηριστικά εστιάζοντας στις αρχές και τις κατακλείδες. Πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε στα χαρακτηριστικά του Χώρου, Χρόνου, Δρώντων Προσώπων, Περιεχόμενου, Μοτίβων-Λειτουργιών, Αφηγητή, αλλά και την Ηθική του παραμυθιού, ώστε να γνωρίσουν τα παιδιά σταδιακά, τον τρόπο με τον οποίο είναι δομημένος, με την υποκινητική, ενθαρρυντική, διακριτική και συντονιστική παρουσία της νηπιαγωγού. Στη συνέχεια η πρότασή μας επικεντρώνεται στην παραγωγή αρχών και κατακλείδων από τα ίδια τα παιδιά, ατομικά, σε μία ή σε περισσότερες ομάδες, με στόχο τη μύηση των παιδιών στις τεχνικές της «δημιουργικής γραφής».

Όλα τα παραπάνω θα τα παρακολουθήσουμε μέσα από μία εφαρμογή σε ένα νηπιαγωγείο του Ν. Δράμας¹².

Το υλικό. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν παραμύθια από τις συλλογές του Μέγα Ελληνικά Παραμύθια, τ. Α΄ και Β΄ και του Ιωάννου τα *Μαγικά Παραμύθια* με κριτήρια τη θεματική τους «Ψάρια»¹³ αλλά και την ποικιλομορφία τους ως προς τις αρχές και τα τέλη τους όπως:

Κόκκινη κλωστή κλωσμένη.
στην ανέμη τυλιγμένη,
δώσ' την κλώτσο να γυρίση
παραμύθι ν' αρχινήση.

Αρχή του παραμυθιού καλησπέρα σας. Μια φορά ήταν ένας βασιλιάς κ' είχε στο περιβόλι του μια μηλιά κ' έκανε τα μήλα κατακόκκινα, μα καμιά φορά μήλα δεν έτρωγε. Ερχόταν η μέρα να τα μαζώξη και τάχανε.

Έναν καιρό και ένα ζαμάνι ήτανε μια γριά.

Μια φορά κ' έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς

φόργειε τσόχινο βρακί

σήκου να σ' το πω απ' την αρχή.

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς κ' είχε τρεις κόρες:

Ήμουνα κ' εγώ εκεί κ' έκαμνα σεργιάνη. Μου έδωκαν και μια κοκκάλα απ' το μαγειρείο, την πήρα κ' ερχόμουνα. Πήρα να περάσω τον ποταμό, φωνάζαν οι βαθρακοί βράκ, βρακ κ' εγώ θαρρούσα πως οι Τούρκοι μου έλεγαν μπρακ, μπρακ (άσ' το, άσ' το). Φοβήθηκα κ' εγώ, την τινάζω μια κάτω. Εκείνη βρίσκει καταλαχού τον Κουτσαργύρη, τον χτυπά μια πάνω στο ποδάρι του κι από τότες απόμεινε κουτσός κι αν δεν πιστεύετε διέτε τον.

Ήμουνα κ' εγώ εκεί και με κέρασε του βασιλιά η γυναίκα τρεις χρυσές κούπες κρασί.

Ανέβηκαν ύστερα στον πύργο κ' έζησαν σαν βασιλιάδες. Κάμανε βασιλόπουλα,

Και τρώγανε και πίνανε

Και καμιανού δε δίνανε.

Το υλικό παρουσιάζεται από τις απλούστερες προς τις συνθετότερες μορφές.

Αξιοποιείται η μεθόδος project, η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, η ομαδοσυνεργατική «διδασκαλία», η δημιουργική αφήγηση, το δημιουργικό γράψιμο και οι παιγνιώδεις δραστηριότητες φιλιαναγνωσίας.

¹¹ Ο Ροντάρι παρατηρεί ότι ο τρόπος της αποσύνθεσης ενός παραμυθιού αναγκάζει το παιδί να βγει από ένα συγκεκριμένο κομφορμισμό και υποχρεώνει δάσκαλο και μαθητή να ξέρουν πολύ καλά το παιγνίδι το κανονικό προκειμένου να το αποδομήσουν, βλ. Ζαν, ό.π. σ. 304-305.

¹² Για την υλοποίηση των ερευνητικών στόχων συνεργάστηκε η νηπιαγωγός κα Ε. Θεοδωρίδου, από το 1^ο Νηπιαγωγείο Ξηροποτάμου Δράμας.

¹³ Μετά από πρόταση των παιδιών, κατά την ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας για τα ψάρια, εξοπλίστηκε η βιβλιοθήκη με τις συλλογές αυτές. Χρησιμοποιήθηκαν τα παραμύθια *Το χρυσόψαρο*, *Το παιδί και το ψαράκι*, *Ο κάβουρας*, *Η Γοργοβασιλίτσα*, *Η μηλιά του βασιλιά*, *Η Ανθούσα*, *η Ξανθούσα*, *η Χρυσομαλλούσα* και *το Φίδι*.

Λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, η εγωκεντρική σκέψη, η μη ανεπτυγμένη ακόμα ικανότητα της μνήμης και της προσοχής, η αδυναμία διάκρισης των ορίων φαντασίας και πραγματικότητας.

Γενικοί στόχοι:-Η επαφή των παιδιών με τα νεοελληνικά λαϊκά παραμύθια

- Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου τους
- Η άσκηση των παιδιών στο γραπτό και προφορικό λόγο
- Η άσκηση κριτικής ικανότητας (σύγκριση, αιτιολόγηση)
- Η ανάπτυξη της φαντασίας
- Η ενίσχυση της δημιουργικής τους ικανότητας
- Η αισθητική απόλαυση και ψυχαγωγία του παιδιού
- Η καλλιέργεια της φιλιανγνωσίας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Α. Ανάγνωση. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το λαϊκό νεοελληνικό με αφορμή την αναβίωση λαϊκών εθίμων στη χριστουγεννιάτικη γιορτή, κάλαντα, δοξασίες, παραμύθια κ.λπ. Παράλληλα είναι εξοικειωμένα με τα σύγχρονα έντεχνα παραμύθια και τα δομικά τους στοιχεία (αρχή, τέλος, ήρωες, αφηγητής).

Με αφορμή το παραμύθι *Ο Τριγωνοψαρούλης* του Β. Ηλιόπουλου ζητούν να μάθουν περισσότερα για τη θάλασσα και τα ψάρια. Έτσι ξεκινά ένα σχέδιο εργασίας με θέμα « Ο κόσμος του βυθού».

Στα πλαίσια αυτά ζητούν να βρουν κι άλλα παραμύθια σύγχρονα και λαϊκά και να τα διαβάσουν. Ανάμεσα σ' αυτά είναι *Ο γιος του ψαρά*, από τη συλλογή του Μέγα. Ακολουθεί η αφήγηση του παραμυθιού, η συζήτηση σχετικά με το παραμύθι και η σύγκρισή του με τον ήδη γνωστό τους *Τριγωνοψαρούλη*.

Στη συνέχεια διαβάζονται πάνω από μία φορά όλα τα παραμύθια από το υλικό που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και ό,τι άλλο φέρνουν στην τάξη τα παιδιά σχετικά με το λαϊκό παραμύθι.

Η νηπιαγωγός φροντίζει να παρουσιάζει τα παραμύθια στα παιδιά ως «δώρο», ακολουθώντας τις σκηνοθετικές τεχνικές αφήγησης, για τη δημιουργία κατάλληλης ατμόσφαιρας, για να διευκολύνει τη μετάβασή τους στο χώρο της μαγείας και του παραμυθιού.

Η ανάγνωση- αφήγηση δεν είναι πάντα ευχάριστη, διακόπτεται από ερωτήσεις των παιδιών για την εξήγηση λέξεων και την ερμηνεία καταστάσεων.

Β. Αποδόμηση. Ακολουθεί συζήτηση σε κάθε παραμύθι. Εντοπίζουν τις ενάρξεις και τα τέλη, το χώρο, το χρόνο, τα δρώντα πρόσωπα, τον αφηγητή, συζητούν για την ηθική του παραμυθιού, κυρίως μόνο στα δύο αυτά δομικά μέρη του. Πώς δηλαδή ξεκινά και πώς τελειώνει ένα παραμύθι.

Έτσι αντιλαμβάνονται την αοριστία του χρόνου και του χώρου, τις αντιθέσεις των ηρώων (καλοί- κακοί, κουτοί- έξυπνοι), τα μοτίβα (τις ελλείψεις των ηρώων και τις αναχωρήσεις τους στην αρχή, το μοτίβο του γάμου, της επιβράβευσης των καλών και το αίσιο τέλος), το ρόλο του αφηγητή, αλλά και το παράλογο και αστείο περιεχόμενο των όσων αυτός λέει, τον ρεαλιστικό χαρακτήρα των αρχών και το μαγικό των κατακλείδων. Η νηπιαγωγός βοηθά με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις

Τέλος τα παιδιά ζωγραφίζουν τα παραμύθια, σημειώνουν τις τυπικές φράσεις της αρχής και του τέλους, για κάθε παραμύθι και διασκεδάζουν να τις επαναλαμβάνουν (δημιουργική έκφραση και δραστηριότητες εγγραμματοσμού).

Χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα επιλέγει μία από τις καταγεγραμμένες αρχές και τέλη για το ίδιο παραμύθι και τις παρουσιάζει.

Γ. Δημιουργία. Τους ζητείται να γίνουν παραμυθάδες και να προσπαθήσουν να φτιάξουν τη δική τους αρχή για τα παραμύθια αυτά, με σκοπό να τα διαβάσουν εκ νέου (δραστηριότητες «δημιουργικού γραψίματος», με την επινόηση διαφορετικής αρχής και

τέλους, μετασχηματίζοντας, αλλοιώνοντας, ή αντιστρέφοντας τις ήδη γνωστές αρχές και τέλη και παιχνίδια με τις λέξεις και τη ρίμα).

ΑΡΧΕΣ

A. Παραγωγές:

**1. Δυο μήλα χόρευαν
ήρθαν και τα φασόλια
ήρθε και η φακή
ήρθαν και τα τριζόνια
και τους είπαν βγάλτα μη**

Το παιδί προσπαθεί να βγάλει ρίμα ανεξάρτητα από το νόημα¹⁴. Το καταφέρνει με άνεση.

**2. Δυο μήλα χόρευαν
και ήρθε και η φακή
και τους έκοψε το βρακί.**

**3. Δέκα φασόλια χόρευαν
και ήρθανε τα μήλα
τους κλέψανε το βρακί
και μείνανε γυμνοί .**

Την επόμενη μέρα τα ξαναδιαβάζουν για να τα θυμηθούνε. Επιλέγουν τη δεύτερη αρχή για να τη χρησιμοποιούν σε κάθε ανάγνωση παραμυθιού.

Στη συνέχεια γίνεται μία νέα πρόταση. Να ξαναδοκιμάσουν να φτιάξουν αρχές παραμυθιών με διαφορετικές λέξεις από αυτές που είχαν ακούσει. δουλεύοντας ομαδοσυνεργατικά σε τρεις μικρές ομάδες.

B. Παραγωγές:

**1. Ένα λουλούδι χοροπηδούσε
και ποτέ δε σταματούσε.**

**2. Ένα αηδόνι κολυμπούσε
Κι ένα ψάρι πετούσε.**

**3. Μια καρδούλα χτυπούσε
Και ποτέ δε σταματούσε**

Στην ουσία πρόκειται για δημιουργικά ποιητικά παιχνίδια. Εκφράζεται ιδιαίτερη προτίμηση από την ολομέλεια για την αρχή A2 και γι' αυτό την επαναλαμβάνουν συνεχώς.

Τις επόμενες μέρες γίνεται συζήτηση για τις κατακλείδες και αφού διαβάζονται όλες όσες είχε στη διάθεσή της η νηπιαγωγός, τους προτείνει να φτιάξουν τις δικές τους. Έχοντας στο νου τους το παραμύθι *Το παιδί και το ψαράκι*, που πρόσφατα είχαν ακούσει, τα παιδιά επισημαίνουν το αίσιο τέλος των παραμυθιών και ισχυρίζονται ότι δεν μπορεί όλα τα παραμύθια να τελειώνουν με το «ζήσανε καλά κι εμείς καλύτερα». Έτσι αντιπροτείνουν για το παραμύθι το τέλος:

**« Έζησαν αυτοί λυπημένοι
και εμείς ακόμη πιο λυπημένοι
και σοφοί.»**

Συμπληρώνοντας την τελευταία λέξη καθώς θυμούνται το επιμύθιο του παραμυθιού που είχαν διαβάσει και παραπέμπει στην παροιμία «όποιος θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα.»

Στη συνέχεια τίθεται στη Νηπιαγωγό η παρακάτω ερώτηση:

¹⁴ Πρόκειται για την «τεχνική του άνευ νοήματος», παιχνίδι με τις λέξεις που παίζουν όλα τα παιδιά, βλ ο Ροντάρι, ό.π. σ.59.

-Γιατί αφού εσύ μας λες ότι τα λαϊκά παραμύθια μεταδόθηκαν από τον έναν στον άλλον, εσύ μας τα διαβάζεις από το βιβλίο;
Τους εξηγείται η έννοια της συλλογής παραμυθιών και γίνεται αναφορά στο όνομα του Μέγα. Τότε προκύπτει η ιδέα ενός παιδιού:

**Μέγα - Μέγα και επτά
πήγαν στο Βόρειο Πόλο
και πάγωσαν εκεί**

Άκου να στο πω από την αρχή.

Επηρεασμένα από το θέμα που επεξεργαζόταν στο νηπιαγωγείο κάνουν τις παρακάτω προτάσεις:

Γ. Παραγωγές

**1. Δυο ιππόκαμποι χόρευαν
και ήρθαν τα πουλιά
και τους πήραν τη λαλιά.**

2. Δυο ψάρια στην ξηρά πετούσαν

Και δυο πουλιά στο βυθό κολυμπούσαν.

ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΕΣ

Τα Νήπια προσπαθούν να φτιάξουν μόνο αρχές κι όχι και κατακλείδες. Η νηπιαγωγός τους το υπενθυμίζει και η προσπάθεια αυτή τη φορά συνεχίζεται ομαδικά.

Η φακή η φακή

παίζει μουσική

για να χορέψουμε πολύ

κι εμείς χορεύουμε τρελά

σαν να' μασταν πουλιά.

Τέλος του παραμυθιού

Καληνύχτα σας.

Αξιολόγηση

Ολοκληρώνοντας, μπορούμε να καταλήξουμε σε μερικές διαπιστώσεις.

-Η επαφή των παιδιών με τις αρχές και κατακλείδες του νεοελληνικού λαϊκού παραμυθιού αποδείχτηκε χρήσιμη και ωφέλιμη, όπως προέκυψε από τα αφηγηματικές παραγωγές τους.

-Μέσα από την αφήγηση και αποδόμηση των μορφολογικών στοιχείων του νεοελληνικού παραμυθιού τα παιδιά αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο φτιάχνονται τα παραμύθια και μιλούν με ευκολία στη λογική του ανατρεπτικού παραμυθιακού λόγου, που είναι πολύ κοντά στο δικό τους τρόπο σκέψης.

-Η αποσύνθεση και η επανάληψη των τυπικών φράσεων με δημιουργικά παιγνίδια διευκολύνει τα παιδιά στην απομνημόνευση και στην εκ νέου σύνθεση.

- Οι τυπικές φράσεις είτε ως εναρκτήριες είτε ως καταληκτικές είναι ιδιαίτερα αγαπητές στα παιδιά.

-Φαίνεται ό,τι τα παιδιά διασκέδαζαν περισσότερο με τη δημιουργία των αρχών, παρά με τη σύνθεση των κατακλείδων. Έτσι, ενώ συζητούσαν για κατακλείδες σκάρωναν αρχές και αυτό αποδεικνύεται από τη μεγάλη παραγωγή αρχών και μόνο μιας κατακλείδας.

-Η νηπιαγωγός διασκέδασε πολύ με τις ιδέες και τη δημιουργικότητα των παιδιών.

-Τα παιδιά έδειχναν ευχαριστημένα από τη διαδικασία και πολύ παραγωγικά, αποδεικνύοντας «πόσο εύκολα η τυποποίηση μπορεί να γίνει ποίηση, πόσο γρήγορα η πλήξη μπορεί να γίνει έκπληξη».¹⁵

-Ήταν απόλυτα συνεργάσιμα σε κάθε φάση της διαδικασίας και εργάστηκαν ομαδοσυνεργατικά.

¹⁵ Ευγ Τριβιζιάς. Επίμετρο στο βιβλ. της Καλογήρου Τζ. *Τέρψεις και Ημέρες Ανάγνωσης*, εκδ. της Σχολής ΙΜΠ, Αθήνα, 1999.

- Από τις δραστηριότητες αυτές που ήταν μέρος σχεδίου εργασίας, προέκυψε η ανάγκη ενός νέου σχεδίου εργασίας. Προτάθηκε από τα παιδιά να κάνουν μια γιορτή να υποδεχτούνε το καλοκαίρι με ψάρια, γοργόνες και ψαράδες, έτσι προέκυψε η αποχαιρετιστήρια γιορτή του Νηπιαγωγείου, που οργανώθηκε από τα ίδια τα παιδιά με τη βοήθεια της Νηπιαγωγού, σε ομάδες εργασίας, για την κατασκευή σκηνικού, κοστούμιών, κείμενου.

-Τα παιδιά μέσα από τη γνωριμία και επαφή μ' αυτού του είδους το πολιτισμικό υλικό αύξησαν τις γνώσεις τους, διεύρυναν την αναγνωστική και αφηγηματική τους εμπειρία, ενίσχυσαν τις ικανότητες μάθησης, κατανόησης, της ικανότητας της χρήσης της γλώσσας, της κριτικής και δημιουργικής ικανότητας, διαμόρφωσαν άποψη.

B ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bettelheim Bruno, *Η γοητεία του παραμυθιού*, μτφρ. Ελ. Αστερίου, Γλάρος, 1976.
- Bettelheim Bruno, *The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales*, Penguin, 1991., Ιάμβλιχος, Αθήνα 1998.
- Calvet Louis- Jean, *Η προφορική Παράδοση*, μτφρ. Μ. Καρυσόλεμου, Ινστιτούτου του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα, 1995 1984).
- Dawkins Richard M., *Forty – Five Stories from the Dodekanese*, Edited and Translated from the Mss. of Jacob Zarraftis, Cambridge University Press, Cambridge 1950.
- Genette Gérard, *Figures III*, Paris, Seuil 1972.
- Frey K., *Η μέθοδος Project*, μτφρ. Κλ. Μάλλιου, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη.
- Meyer Alain, *Λογοτεχνία, κοινωνιολογία και ανθρωπολογία*, στον τόμο: «Η διδασκαλία της λογοτεχνίας», ανακοινώσεις στο συνέδριο του Σεριζί, μτφρ. Ι.Ν. Βασιλαράκη, Επικαιρότητα, Αθήνα 1985.
- Pio Jean, *Νεοελληνικά Παραμύθια. Contes populaires grecs, recueillis d' apres les manuscrits du Dr J. -G. de Hahn*, Κοπεγχάγη 1879.
- Αγγελοπούλου Α. *Ελληνικά Παραμύθια, τ. 1, Οι Παραμυθοκόρες*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1991.
- Αναγνωστόπουλος Β., Αντ. Δελώνης, *Παιδική λογοτεχνία και Σχολείο*, Αθήνα 1984.
- Από το Παραμύθι στο Κόμικς*, Παράδοση και Νεοτερικότητα, επιμ. Ευάγγελος Αυδίκος, εισαγωγή Μ.Γ. Μερακλής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Δ.Π.Θ., Οδυσσεάς, Αθήνα 1996.
- Αυδίκος Ευαγγ., *Μια φορά κι έναν καιρό... Αλλά μπορεί να γίνει και τώρα Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.
- Αυδίκος Ευάγγ., *Παγκοσμιοποίηση και λαϊκός πολιτισμός στον 21^ο αιώνα στο Θητεία. Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Μ. Γ. Μερακλή*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Αθήνα σ. 111-123.
- Βελουδής Γ., *Γραμματολογία- Θεωρία της Λογοτεχνίας*, Δωδώνη, Αθήνα 1994.
- Διαβάζω*, τευχ. 130, αφιέρωμα.
- Διαδρομές*, τευχ. 17, Λαϊκοί Παραμυθάδες και Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Άνοιξη 2005.
- Ζαν Ζορζ, *Η δύναμη των παραμυθιών*, μτφρ. Μ.Τζαφεροπούλου, Καστανιώτης, Αθήνα 1996 (1981).
- Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, Το παραμύθι και οι Παραμυθάδες, Αθήνα 1988, εκδ. Καστανιώτης.
- Θεωρία της Αφήγησης*, μτφρ. Θ. Καλλιπολίτη, Εξάντας, 1991.
- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*, εισαγωγή και επιλογή κειμένων Χατζητάκη – Καψωμένου Χρ., φιλολογική έκδοση κειμένων, Θεσσαλονίκη 2002.
- Ιωάννου Γ., *Μαγικά Παραμύθια του Ελληνικού Λαού, εικ. Ρ. Κοψίδη*, Ταχυδρόμος, Αθήνα, 1966.
- Καλογήρου Τζ. *Τέρψεις και Ημέρες Ανάγνωσης*, εκδ. της Σχολής ΙΜΠ, Αθήνα, 1999.
- Λαμπρίδη Αντ., *Το παιδικό λογοτέχνημα - Αισθητικά και Παιδαγωγικά κριτήρια*, εισήγηση στο Γ' Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, Αίγιο, 17-18 Οκτωβρίου 1987, με θέμα *Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην πνευματική καλλιέργεια των παιδιών*.
- Λουκάτος Δ., *Εισαγωγή στη Ελληνική Λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1978.
- Λουκάτος Δ., «Μορφές και σχήματα του «μυθικού» λόγου», στο περ. *Διαβάζω*, τευχ. 130, αφιερ., σ. 15-18.
- Ματσαγγούρας Η. *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας*, Από την Πληροφόρηση στην Κριτική σκέψη, Gutenberg, Αθήνα, 1999.
- Μέγα Γ. Α., *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας*, Ανατύπωση, Αθήνα 1975.
- Μέγα Γ. Α., *Ελληνικά Παραμύθια*, εικ. Ρ. Κοψίδη, Ι.Δ. Κολλάρος & ΣΙΑ ΑΕ, Αθήνα, 1997 (1962).
- Μερακλής Μ.Γ., *Τα Παραμύθια μας*, Κωνσταντινίδης, Θεσσαλονίκη (χ.χ.).
- Μερακλής Μ.Γ., *Έντεχνος λαϊκός λόγος, Καρδαμίτσα*, Αθήνα 1993.
- Μερακλής Μ. Γ., *Το λαϊκό παραμύθι*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.
- Μερακλής Μ. Γ., « Το ελληνικό λαϊκό παραμύθι. Ορισμένες γενικές, βασικές ειδήσεις και παρατηρήσεις», στο περ. *Διαβάζω*, τευχ. 130, αφιερ., σ. 6-14., 1/11/1985.

Μερακλής Μ.Γ., Η πολλαπλή ζωή του μύθου, *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, Καστανιώτης, Αθήνα 1987, σ. 11-19.

Μωραΐτη Τζ., *Ο Μαγικός Βοηθός, Ο ρόλος του μαγικού βοηθού στην εξέλιξη του παραμυθιού*, Ταξιδευτής, Αθήνα 2003.

Ροντάρι, Τζ., *Η Γραμματική της Φαντασίας, Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*, Μεταίχμιο, 2001 (1993).

Σουλιώτης Μ. *Παιδαριώδη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Τοντόροφ Τσβετάν, *Εισαγωγή στη Φανταστική Λογοτεχνία*, μτφρ. Α. Παρίση, Οδυσσέας, 1991.

Το Παραμύθι και η Εκπαίδευση, Ημερίδα της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας, Φλώρινα 1994.